

Renata Matysiuk

ORCID: 0000-0003-0418-4225

Uniwersytet w Siedlcach
Wydział Nauk Społecznych

Poglądy Jana Amosa Komeńskiego w recepcji prac Barbary Sitarskiej

The views of Amos Comenius in the reception
of Barbara Sitarska's works

DOI: 10.34739/szk.2024.11.01

Streszczenie: Jan Amos Komeński (1592–1670) zajmuje wyjątkowe miejsce w historii pedagogiki jako twórca spójnej koncepcji rozwoju człowieka i edukacji uniwersalnej. Barbara Sitarska podkreśla humanistyczny i uniwersalistyczny wymiar jego koncepcji. Komeński opowiadał się za edukacją przez całe życie i podkreślał potrzebę kształcenia nie tylko dzieci, ale także dorosłych. Analiza Sitarskiej wskazuje, że myśl Komeńskiego jest aktualna do dziś, kładąc nacisk na holistyczny rozwój człowieka, inkluzywny dostęp do edukacji, etykę nauczycielską oraz integrację teorii z praktyką. Jego idee pozostają inspiracją dla pedagogiki ogólnej, dydaktyki, wychowania moralnego i edukacji międzykulturowej.

Słowa kluczowe: Jan Amos Komeński, Barbara Sitarska, pedagogika, uczenie się przez całe życie, edukacja pansoficzna

Abstract: John Amos Comenius (1592–1670) holds a unique place in the history of pedagogy as the creator of a coherent concept of human development and universal education. Barbara Sitarska emphasizes the humanist and universalist dimensions of his concept. Comenius advocated lifelong education and emphasized the need to educate not only children but also adults. Sitarska's analysis indicates that Comenius's thought is relevant today, emphasizing holistic human development, inclusive access to education, teacher ethics, and the integration of theory and practice. His ideas remain an inspiration for general pedagogy, didactics, moral education, and intercultural education.

Keywords: Jan Amos Comenius, Barbara Sitarska, pedagogy, lifelong learning, pansophic education

Wprowadzenie

Postać Jana Amosa Komeńskiego (1592-1670) zajmuje wyjątkowe miejsce w historii pedagogiki. Na jego myśl składają się zarówno koncepcje dydaktyczne i organizacyjne, jak i całościowa filozofia człowieka oraz

projektu społeczno-aksjologicznego, określana mianem pansofii. Współczesna recepcja dzieła czeskiego pedagoga jest szczególnie silna w polskiej tradycji pedagogicznej, w której jego idee interpretowano m. in. w duchu personalizmu, humanizmu, pedagogiki ogólnej czy teorii wychowania moralnego.

Do grona polskich badaczy systematycznie analizujących dorobek Comeniusa należy prof. Barbara Sitarska, której prace wnoszą istotny wkład do badań nad jego myślą, szczególnie w obszarze dydaktyki i humanistycznej wizji edukacji. Jej interpretacje ukazują Jana Amosa Komeńskiego jako autora spójnej koncepcji rozwoju człowieka, w której wychowanie ma charakter humanistyczno-personalistyczny, akcentujący integralny rozwój człowieka, powszechność edukacji oraz jej zadania aksjologiczne.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie poglądów Jana Amosa Komeńskiego w świetle recepcji, interpretacji i analiz badawczych Barbary Sitarskiej. Zostaną przedstawione kluczowe elementy tego odczytania: antropologia, aksjologia, dydaktyka, koncepcja powszechnej edukacji oraz pansoficzna wizja ładu społecznego.

Antropologiczne podstawy myśli Komeńskiego w ujęciu Barbary Sitarskiej

Nauka o człowieku u Komeńskiego ma charakter bardzo konkretny. Człowiek uniwersalny, człowiek w ogóle, ulega u czeskiego myśliciela „egzystencjalnej konkretyzacji” – oznacza to często przedstawienie człowieka w konkretnej sytuacji lub w określonym okresie życia, od dzieciństwa po wiek dojrzały. Chodzi tu o egzystencjalny sens prezentacji człowieka w tekstach Komeńskiego. Jego antropologia jest zatem antropologią egzystencjalną w pierwotnym znaczeniu tego terminu, rozumianą jako badanie istnienia i bytu człowieka w sposób bardzo konkretny. (Sitarska, 2017, s. 28)

Barbara Sitarska podkreśla, że Komeński traktował człowieka jako istotę zdolną do rozwoju moralnego, intelektualnego i duchowego, której celem jest osiągnięcie stanu pełnego człowieczeństwa. A zatem człowiek ma do spełnienia istotną misję: powinien rozwijać swoje człowieczeństwo. Komeński prowadząc go przez kolejne etapy edukacji trwającej przez całe życie, wskazuje sposoby, dzięki którym człowiek może poznawać samego siebie (Sitarska, 2015, s. 145).

Autor *Wielkiej dydaktyki* był przekonany, że edukacja nie powinna ograniczać się do dzieciństwa, lecz obejmować całe życie człowieka, kształtując jego osobowość i zdolność samopoznania. Zdaniem B. Sitarskiej w swojej filozofii samopoznania wychodzi Komeński od głównej myśli: „życie jest szkołą od kolebki, aż do grobu” (Komeński, 1973, s. 242). „Bardzo łatwo to sprawić, trzeba tylko podsuwać dla każdego wieku to, do czego czynienia jest zdolny. (...) Każdy wiek jest dobry dla uczenia się, a życie ludzkie nie ma innego celu, jak nauka” (Komeński, 197, s. 67; Sitarska, 2015, s. 149)

Według Barbary Sitarskiej Jan Amos Komeński stworzył pedagogikę usytuowaną na fundamentach szczegółowo przemyślanej antropologii, w której człowiek jest istotą:

- rozumną i wolną,
- zdolną do nieustannego samodoskonalenia,
- powołaną do życia moralnego i duchowego,
- ukierunkowaną na harmonię z samym sobą i światem.

W swych pracach prof. Sitarska podkreśla, że centralnym pojęciem u Komeńskiego jest *humanitas*, rozumiana jako pełnia człowieczeństwa realizowana przez edukację. Rozwój człowieka obejmuje nie tylko sferę intelektualną, lecz także moralno-religijną, emocjonalną i społeczną. Edukacja stanowi zatem proces integralny, którego zadaniem jest „uczynić człowieka prawdziwie ludzkim”.

Kluczem do współczesnego zrozumienia i oceny bogatego dziedzictwa Komeńskiego był jego humanizm i uniwersalizm. Ponadczasowe idee obecne w jego twórczości to wiara w rozwój człowieka oraz silne przekonanie o możliwości udoskonalenia i naprawy świata (Łomny, 1992, s. 11-12).

Badaczka zwraca uwagę na typowy dla Komeńskiego optymizm antropologiczny, oparty na przekonaniu, że człowieka można i należy kształcić. Wiara w możliwość naprawy świata poprzez wychowanie jest w jej interpretacji jednym z najbardziej charakterystycznych elementów jego myśli. W artykule zatytułowanym *Edukacja nieustająca w koncepcji Jana Amosa Komeńskiego* Sitarska pisze, że „Człowiek jako wolny „użytkownik świata” musiał być odpowiednio przysposobiony do działalności społecznej, a tym samym musiał być wychowany i musiał rozumieć zasady społecznej organizacji” (Sitarska, 2014, s. 190).

Komeński naprawę stosunków społecznych oraz szczęście narodu wiązał z postępowaniem w dziedzinie wychowania, gdyż, jak pisał „Szczęśliwy jest

przeto naród, który ma wiele szkół, dobrych książek, urzędzeń i nawyków służących wychowaniu młodzieży” (Komeński, 1964, s. 637).

Autorka zwraca uwagę, że Komeńskiemu nie chodziło o szkolne kształcenie w sensie wąskim, lecz o całościową formację, która ma ugruntować człowieka w wartościach. Głównym elementem wiedzy o sobie miała być wiedza służąca moralnemu doskonaleniu, samokontroli oraz moralnemu dojrzewaniu człowieka. Żaden etap edukacji szkolnej nie miał być od tego zwolniony. Wiedza, gromadzona przez całe życie i pogłębiana dzięki wnikliwej refleksji nad własnym doświadczeniem, miała przynosić człowiekowi wewnętrzny spokój i szacunek otoczenia, a także pomagać mu w radzeniu sobie z przeciwnościami losu (Suchodolski, 1973, XLII). Jak słusznie zauważa B. Sitarska, koncepcja wykształcenia człowieka u Komeńskiego ukierunkowywała edukację na wewnętrzny rozwój jednostki i kładła szczególny nacisk na postawę człowieka wobec życia oraz jego mądrość, przejawiającą się w właściwym działaniu i adekwatnym reagowaniu na sytuacje losowe. Model edukacji nieustającej Komeńskiego obejmował człowieka w jego konkretnym życiu, w pełni uwzględniając jego egzystencję (Sitarska, 2014, s. 198). Komeński dostrzegał potrzebę wiedzy uniwersalnej: dla wszystkich, o wszystkim, zawsze, z możliwością dostępu do niej przez całe życie. Stąd jego koncepcja pansofii, służącej „naprawie rzeczy ludzkich” – swoistej reformie, którą miały wspierać trzy filary:

- filozofia – bastion prawdy („każdy z ludzi powinien być filozofem (...), by sam śledził zasady rzeczy i innym je wskazywał” (Komeński, 1973, s. 29));
- religia – twierdza pobożności;
- polityka – baszta bezpieczeństwa dla całego świata.

Na idei nieustającej edukacji Jana Amosa Komeńskiego nieprzerwanie bazujemy do dziś (Sitarska, 2020, s. 188).

Idea powszechności i uniwersalizmu edukacji

W recepcji Barbary Sitarskiej Jan Amos Komeński jawi się jako prekursor współczesnych idei edukacji dla wszystkich. Autorka podkreśla, że zawarte w *Didactica magna* postulaty były nowatorskie i przełomowe, gdyż:

- dotyczyły powszechnego obowiązku szkolnego;
- obejmowały dzieci niezależnie od płci, statusu społecznego i wyznania;

- zakładały konieczność instytucjonalnej organizacji edukacji;
- wprowadzały uniwersalny model etapów kształcenia.

Pedagogika Komeńskiego zapoczątkowała nową epokę w dziejach nauki o wychowaniu jako pedagogika ludzi dostrzegających nowość i znaczenie rosnącej dominacji człowieka nad przyrodą, przejmujących się tragizmem wojen, nienawiści społecznych i religijnych oraz marzących o pojednaniu i szczęściu dla wszystkich (Sitarska, 201, s. 39). Badaczka interpretuje pansoficzną wizję wychowania jako projekt edukacyjny o zasięgu globalnym, którego celem jest demokratyzacja dostępu do wiedzy oraz kształtowanie człowieka otwartego, refleksyjnego i moralnie odpowiedzialnego. Zwraca uwagę, że Komeński „za główny cel wychowania uważał dostarczenie każdemu człowiekowi wszechstronnej wiedzy, opartej na poznaniu natury i sztuk, tj. rzemiosł i wynalazków. Uczony przez całe życie rozwijał ideał *pansofii*, czyli wszechstronnej i pożytecznej wiedzy, która obejmowała podstawy „wszech nauk” i miała służyć ulepszaniu świata. Uczynił ją podstawą swojej teorii wychowania i wykształcenia. Uzupełnieniem była *pangersja*, czyli praca nad poprawą stosunków międzyludzkich i między narodami (Sitarska, 2014, s. 190). Chodzi tu o rozległy program demokratycznego wychowania wszystkich ludzi poprzez głębokie i wszechstronne wykształcenie, a zarazem wielki projekt filozoficznej odnowy. Komeński tak pisał we Wstępie do *Wielkiej dydaktyki*:

Szukamy sposobu umożliwienia tego, by tak, jak świat rzeczy już doprowadzony jest do porządku siłą światła, tak też umysły ludzi zostały poddane światu rzeczy siłą porządku; tak więc jak wszystkie rzeczy są uporządkowane między sobą i powiązane wiecznymi zasadami prawdy, tak też i sami ludzie niech korzystają ze światła, porządku i prawdy świata rzeczy, przy czym każdy niech zostanie doprowadzony do podobnej harmonii w sobie samym, a wszyscy między sobą wzajemnie. I to rzetelnie (Komeński, 1973, s. 5).

Całą swoją filozofią i aksjologią pedagogiczną Komeński zwracał się ku życiu ziemskiemu, ku potrzebie rozwoju człowieka oraz ku konieczności naprawy niesprawiedliwego, pełnego wojen, krzywd, ucisku i przemocy świata. Jego demokratyzm i humanizm w pełni utożsamiają się z uniwersalizmem. Wiele podstawowych kategorii, które miały stanowić treść nowego, wzbogaconego życia ludzkiego, Komeński rozszerzał do wymiaru „wszecho-

garniającego”. Dotyczyło to zarówno praw człowieka, jak i nowych dziedzin wielostronnego poznania oraz aktywności człowieka, związanych z jego pełną triadą filozoficzno-dydaktyczną: *mens, lingua, manus* – umysł, język, ręka (Sitarska, 2014, s. 43).

Pedagogika Komeńskiego akceptuje prawo każdej jednostki do rozwoju poprzez aktywność edukacyjną. Humanistyczna wartość tego wyjątkowego i uniwersalnego postulatu polega na szczególnej misji człowieka mądrego i etycznego w nowym świecie. Wiedza i wychowanie mają uczynić świat lepszym oraz pełnym ludzkiego szczęścia. Komeński przekonywał, że człowieka kształtuje jego własna praca nad sobą. Jedynym i najlepszym środkiem do uformowania człowieka prawdziwego, autentycznie ludzkiego, jest wiedza. Ta wszechgarniająca, pełna i doskonała wiedza powinna docierać do człowieka dzięki szkole, która z tego względu powinna stać się dobrem powszechnym dla całej wspólnoty ludzkiej (Łomny, 1992, s. 19). Jan Amos Komeński podzielał pogląd, że świat może się stopniowo, powoli, lecz nieustannie doskonalić dzięki rozwojowi cywilizacji i kultury. Wierzył, że wychowanie i nauczanie oparte na właściwej metodzie pozwolą przezwyciężyć niezgody i spory panujące na świecie oraz osiągnąć dotychczas nieznaną poziom rozwoju. Takie wizjonerskie spojrzenie na perspektywy rozwojowe człowieka przenika wszystkie jego pisma pedagogiczne (Sitarska, 2014, s. 44).

Barbara Sitarska wskazuje, że Komeński jako pierwszy z taką konsekwencją uzasadniał prawo każdego człowieka do kształcenia, co wyprzedza nowożytny dyskurs praw człowieka, współczesne debaty o prawie do edukacji i inkluzji.

Zasady dydaktyczne Jana Amosa Komeńskiego w interpretacji B. Sitarskiej

Barbara Sitarska podkreśla, że Komeński opracował spójny system dydaktyczny, który uwzględnia stopniowanie trudności, aktywny udział ucznia oraz naukę poprzez doświadczenie. Badaczka wskazuje, że pedagogika Komeńskiego ma charakter wyjątkowo spójny i nowoczesny, stanowiąc prototyp współczesnej dydaktyki ogólnej. Wśród kluczowych elementów uwydatnia:

- zasadę pogłębienia. Nauczanie powinno rozpoczynać się od bezpośredniego poznania zmysłowego. Wiedza przeżywana i obserwowana jest trwalsza i głębsza;
- zasadę stopniowania trudności. Edukacja powinna odpowiadać rozwojowi psychofizycznemu dziecka: od prostego do złożonego, od konkretnego do abstrakcyjnego;
- zasadę aktywności ucznia. Uczniowie mają być aktywnymi uczestnikami edukacji, a nie biernymi odbiorcami. Sitarska podkreśla, że Comenius promował uczenie się przez działanie na długo przed Deweyem i innymi reprezentantami pedagogiki progresywnej;
- zasadę jasności, porządku i systematyczności. Komeński dążył do budowy ładu w edukacji – treści, metody i organizacja nauczania mają tworzyć logiczną całość. Autorka pokazuje, że Komeński zakładał **jasność przekazu, prostotę języka i uporządkowane przedstawianie treści**, co czyni jego dydaktykę nadal aktualną;
- zasadę znaczenia ćwiczeń i praktyczności. W ujęciu Komeńskiego wiedza powinna być użyteczna i powiązana z życiem codziennym. B. Sitarska interpretuje to jako zapowiedź nowoczesnej edukacji kompetencyjnej. W swoich analizach badaczka wykazuje, że wiele współczesnych postulatów dydaktycznych ma swoje źródła w myśli Komeńskiego (Sitarska, 2014, s. 39).

Wychowanie moralne i religijne jako fundament edukacji

W ujęciu Barbary Sitarskiej Jan Amos Komeński jest przede wszystkim pedagogiem wartości. Podkreśla ona, że edukacja w jego koncepcji ma prowadzić ku:

- mądrości,
- cnotliwości,
- pobożności,
- umiejętności życia we wspólnocie.

Wychowanie moralne nie polega u Komeńskiego na mechanicznym wpajaniu zasad, lecz na kształtowaniu charakteru, samodyscypliny i sumienia – co B. Sitarska interpretuje jako elementy nowoczesnej teorii wychowania. Zauważa, że Komeński wychowanie traktował jako „proces wyzwolenia i rozwijania człowieczeństwa i jest ono sprawą całego życia ludzkiego, jest równie potrzebne i ważne we wszystkich jego okresach, a nawet można

twierdzić, że staje się tym ważniejsze, im w większym stopniu życie ludzi staje się poważne i odpowiedzialne” (Sitarska, 2014, s. 122). Myśli te świadczą o jego głębokim humanizmie, a zarazem o tym, że w sposób zupełnie naturalny, wykraczając poza horyzonty *Wielkiej dydaktyki*, w której opisywał jedynie edukację szkolną dzieci i młodzieży do 25. roku życia, doprowadziły go do sformułowania koncepcji nieustającego, trwającego przez całe życie kształcenia, czyli kształcenia permanentnego.

Dla współczesnej pedagogiki, a zwłaszcza dla dydaktyki zakładającej konieczność edukacji przez całe życie, koncepcja Komeńskiego zawarta w jego wielkim dziele pansoficznym (pansofia – wszechwiedza) ma znaczenie historyczne jako pionierska, jak na swoje czasy, wizja edukacji osób dorosłych. Współcześnie idea ta nie tylko przetrwała, lecz stała się jednym z naczelných celów strategicznych edukacji europejskiej, a także światowej.

Religia w rozumieniu J.A. Komeńskiego – zauważa B. Sitarska – nie ma charakteru dogmatycznego, lecz stanowi drogę do harmonii, jedności i pokoju społecznego. Pedagog był człowiekiem głęboko religijnym i jednoznacznie opowiadał się za edukacją religijną. Całą jednak swoją filozofią i aksjologią zwracał się ku życiu ziemskiemu, ku istnieniu „tu i teraz”, ku potrzebie rozwoju człowieka oraz konieczności naprawy niesprawiedliwego, pełnego wojen, krzywd, ucisku i przemocy świata. Jego demokratyzm i humanizm w pełni harmonizują z uniwersalizmem. Badaczka podkreśla, że Komeński łączy wartości chrześcijańskie z uniwersalistyczną etyką odpowiedzialności (Sitarska, 2014, s. 191).

Pansofia i wizja ładu społecznego

Barbara Sitarska interpretuje pansofię Jana Amosa Komeńskiego jako najpełniejszą realizację jego myśli pedagogicznej. Uwidacznia ona trzy centralne idee:

- wiedzę powszechną (*pansophia*). Wiedza powinna być zintegrowana, dostępna i służyć poprawie jakości życia. Edukacja ma porządkować świat w umyśle człowieka, służyć łagodzeniu konfliktów i budowaniu zgody. Głównym elementem wiedzy o sobie miała być wiedza służąca moralnemu doskonaleniu, samokontroli oraz moralnemu dojrzewaniu człowieka. Żaden etap edukacji szkolnej nie miał być od tego zwolniony. Ta wiedza o sobie, gromadzona przez całe życie i pogłę-

biana dzięki wnikliwej refleksji nad własnym doświadczeniem, miała przynosić człowiekowi wewnętrzny spokój i szacunek otoczenia, a także pomagać mu w zmaganiu się z przeciwnościami losu (Suchodolski, 1973, XLII). B. Sitarska podkreśla, że „Doprowadzenie wszystkich ludzi do człowieczeństwa – poprzez wykształcenie – jest nie tylko „konieczne i możliwe, ale i łatwe” (Komeński, 1973, s. 14); „wykształcenie człowieka we wszystkim, co stanowi naturę ludzką” jest konieczne, możliwe i „łatwe” (Komeński, 1973, s. 30), i że „gruntownie kształcić wszystkich we wszystkim jest również łatwe” (Komeński, 197, s. 56; Sitarska, 2014, s. 199).

- powszechne wychowanie (*pampaideia*). Wszyscy ludzie powinni być objęci procesem edukacyjnym, a instytucje szkolne muszą być zorganizowane w sposób umożliwiający nauczanie na szeroką skalę.
- pokój i zgodę społeczną. Edukacja w systemie pansoficznym staje się fundamentem ładu globalnego opartego na współpracy i wzajemnym zrozumieniu. Edukacja jest wartością samą w sobie. Może stanowić cel, sens, a zarazem styl życia człowieka. Jest to idea edukacyjna o głęboko humanistycznym charakterze (Sitarska, 1999, s. 129; Sitarska, 2003, s. 91). B. Sitarska podkreśla, że Komeński był jednym z pierwszych myślicieli, którzy tak wyraźnie wskazywali na pedagogiczny wymiar pokoju.

Pansofia jest wiedzą o świecie, ale zarazem wiedzą człowieka. Komeński zakładał, że kształcenie powinno prowadzić do „zrozumienia świata przez człowieka i dla człowieka”. Dzięki pansofii człowiek miał kształcić swoje człowieczeństwo; jest to więc – z samej swej istoty – wiedza pedagogiczna, ponieważ „w procesie wychowania całość człowieka kształtuje się przez całość świata” (Suchodolski, 1956, XXXIX).

Jak zauważa B. Sitarska, pansofia – filozoficzna idea Komeńskiego – przeniknięta jest głęboką wiarą w możliwości człowieka i potencjał ludzkiego umysłu (Sitarska, 2014, s. 190). Myśliciel zakładał powszechną dostępność wszechwiedzy dla wszystkich ludzi „jako równych z boskiego naznaczenia” (Sitarska, 2011, s. 69). Założenia pansofii miały być: jasne, niezawodne i prawdziwe. W tym celu Komeński dążył do opracowania sztucznego języka nauki – języka pansoficznego. Uniwersalny język miał stać się podstawowym narzędziem komunikacji, umożliwiającym racjonalną wymianę idei. Myśliciel podkreślał, że wszelkie nieporozumienia między ludźmi i narodami wynikają właśnie z braku takiego wspólnego języka.

Komeński proponował w nauczaniu metody naturalne, których poszukiwał przez całe życie. Największe znaczenie przypisywał metodzie synkretycznej, polegającej na porównywaniu części z częściami, całości z całościami, a następnie wszystkich elementów między sobą. Metoda ta pozwalała realizować założenia pansoficzne w procesie poznawania świata, to znaczy ujmować świat jako całość i dostrzegać jego harmonię (Sitarska, 2014, s. 199-200; Sitarska, 2020, s. 189).

Komeński głęboko wierzył, że wiedza i wychowanie mogą uczynić świat lepszym i pełnym ludzkiego szczęścia. Przekonywał, że człowieka kształtuje przede wszystkim jego własna praca nad sobą, a jedynym, najdoskonalszym tworzywem do uformowania człowieka prawdziwego, autentycznie ludzkiego, jest wiedza. Ta wszechogarniająca, pełna i doskonała wiedza powinna docierać do każdego człowieka za pośrednictwem uniwersalnej szkoły dla wszystkich. Dlatego – według Komeńskiego – szkoła powinna stać się dobrem powszechnym, wspólnym dla całej ludzkości.

Aktualność myśli Comeniusa w ujęciu Barbary Sitarskiej

W pracach Sitarskiej szczególnie silnie wybrzmiewa przekonanie o ponadczasowości myśli Jana Amosa Komeńskiego. Do najważniejszych jej elementów Autorka zalicza:

- holistyczne spojrzenie na rozwój człowieka,
- humanistyczne podstawy edukacji,
- rolę aksjologii i etosu nauczyciela,
- koncepcję szkoły jako środowiska wzrostu,
- inkluzyjne rozumienie prawa do nauki,
- potrzebę łączenia teorii i praktyki edukacyjnej.

B. Sitarska wskazuje, że Komeński „wyprzedził swoją epokę”, a jego koncepcje stanowią wartościowy punkt odniesienia dla współczesnej pedagogiki ogólnej, teorii wychowania, dydaktyki oraz edukacji międzykulturowej.

Wnioski

Analiza poglądów Jana Amosa Komeńskiego na podstawie prac Barbary Sitarskiej ukazuje jego twórczość jako:

- głęboko humanistyczną,
- aksjologiczną,
- zorientowaną na całościowy rozwój człowieka,

- ukierunkowaną na pokój i współpracę społeczną,
- stanowiącą fundament nowoczesnej pedagogiki szkolnej.

Interpretacje Barbary Sitarskiej pozwalają zrozumieć, że Jan Amos Komeński – choć żył w XVII wieku – tworzył myśl o ogromnym potencjale społecznym. Jego postulaty wpisują się w obecne dyskusje o inkluzji, humanizacji szkoły, etyce w edukacji i globalnym wymiarze wychowania.

Autorka interpretuje Komeńskiego w duchu integralnego rozwoju człowieka, wskazując na jego znaczenie dla współczesnej teorii i praktyki pedagogicznej.

Bibliografia

- Komeński, J.A., (1956). *Wielka dydaktyka*, przekład K. Remerowa, Wrocław.
- Komeński, J.A., (1964). *O człowieku i użytkowniku tego świata*, [w:] *Komeński Jan Amos, Pisma wybrane*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1964, s. 634-685.
- Łomny, Z., (1992). *Humanizm i uniwersalizm – współczesne klucze do dziedzictwa Komeńskiego*, [w:] Z. Jasiński, F.A. Marek (red.), *Jan Amos Komeński prekursor uniwersalizmu*, Opole-Ołomuniec.
- Sitarska, B., (1999). *Edukacja permanentna sensem życia człowieka*, „Szkice Podlaskie”, z. 7., s. 119-129.
- Sitarska, B., (2003). *Aksjologiczne aspekty roli współczesnego nauczyciela w Polsce*, [w:] Brazis Romanus (red.), *Nauka a wartość życia*, Wilno, s. 88-91.
- Sitarska, B., (2007). *Jan Amos Komeński – prekursorem idei edukacji całościowej*, [w:] B. Sitarska, R. Mnich (red.), *Jan Amos Komeński a kultura epoki baroku*, Studia Comeniana Sedlcensia, t. I, Siedlce, s. 71-82.
- Sitarska, B., (2010). *Dlaczego Jan Amos Komeński wciąż żyje wśród nas*, [w:] B. Sitarska, R. Mnich (red.), *Jan Amos Komeński w kontekście kultury i historii europejskiej XVII wieku*, Siedlce.
- Sitarska, B., (2011). *Człowiek współczesny – humanista przełomu XX i XXI wieku*, cz. 1, „Kultura i Wychowanie”, nr 1, s. 64-86.
- Sitarska, B., (2014). *O Janie Amosie Komeńskim i początkach komeniologii*, „Siedleckie Zeszyty Komeniologiczne, seria pedagogika”, t. 1, s. 31-61.
- Sitarska, B., (2014). *Edukacja nieustająca w koncepcji Jana Amosa Komeńskiego*. „Siedleckie Zeszyty Komeniologiczne, seria pedagogika”, t. 1, 189-208.
- Sitarska, B., (2014). *Wychowanie i samowychowanie w myśli filozoficznej Jana Amosa Komeńskiego*, „Siedleckie Zeszyty Komeniologiczne, seria pedagogika”, t. 1, 119-140.
- Sitarska, B., (2015). *Droga człowieka do poznawania siebie w ujęciu Jana Amosa Komeńskiego*, „Siedleckie Zeszyty Pedagogiczne, seria pedagogika”, t. II, s. 145-155.

- Sitarska, B., (2020). *Pansofia jako idea edukacji nieustającej Jana Amosa Komeńskiego*, „Siedleckie Zeszyty Komeniologiczne, seria pedagogika”, t. 7(1), s. 185-230.
- Sitarska, B., Mních, R., (2007). *Wstęp*, [w:] B. Sitarska, R. Mních (red.), *Jan Amos Komeński a kultura epoki baroku*, Siedlce.
- Suchodolski B., (1973). *Wstęp*, [w:] J.A. Komeński, *Pampaedia*, przekład K. Reme-rowa, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Suchodolski, B., (1956). *Wstęp*, [w:] J.A. Komeński, *Wielka dydaktyka*, Wrocław.
- Suchodolski, B., (1979). *Komeński*, Warszawa.